

Prefață

Cei care se dedică studierii Noului Testament în limba originală și caută să interacționeze cu alți cercetători implicați în demersul interpretativ, pătrund într-un adevărat labirint de terminologii, metode și concepte. Cartea de față, consacrată terminologiei, se adresează în principal studenților, constituind un *vademecum* care să-i ajute să facă uz de instrumentele tipice, să înțeleagă jargonul academic și să supraviețuiască studenției.

Majoritatea cuvintelor-titlu se referă la studiul limbii: termeni specifici gramaticii și analizei literare tradiționale; alte cuvinte țin de studierea limbii *koine* sau provin din lingvistica modernă. Nu în ultimul rând, cartea conține și un corpus de termeni referitori la critica de text.

Aceste două domenii – învățarea limbii (și a metalimbajului) și stabilirea textului – sunt fundamentale pentru studiul biblic, dar constituie, totodată, un teren prielnic pentru o terminologie anevoioasă. Proiectul de început al acestei cărți a inclus doar aceste două tipuri de definiții; pe parcursul redactării însă, am devenit conștient de avantajul pe care îl presupune, pentru student, includerea unor termeni din alte subdomenii, precum cel al studiului evangheliilor, care sunt și ei dificili și descurajanți pentru începători.

Exegeza Noului Testament grec face parte dintr-o constelație mai largă de discipline. Sunt perfect conștient de existența unei terminologii mult mai vaste, vitală pentru înțelegerea studiilor de specialitate și pentru studierea Noului Testament, terminologie care, dintr-un motiv sau altul, depășește scopul volumului de față. Mă refer la termenii biografici și geografici, care sunt tratați adesea în manuale-

le și în dicționarele biblice. În mod similar, n-a fost inclusă nici terminologia referitoare la aspectele de context (social, cultural, istoric, religios, politic etc.) sau la scrierile extracanonice. Astfel de termeni, împreună cu temele complexe care le sunt asociate, merită să fie tratați, după cum au și fost (adesea), în alte lucrări. De asemenea, cartea de față conține foarte puțini termeni din domeniul teologiei sau al studiilor biblice, dar am inclus, totuși, câțiva din domeniul hermeneuticii. O serie de instrumente specializate, deja tipărite, se ocupă în mod special de aceste subiecte.

În plus, am ales să nu includ informații bibliografice. Nu doar că lucrarea ar fi căpătat proporții considerabile, dar ar fi trebuit să aleg între a face cititorul să urmeze un fir nesemnificativ din literatura de specialitate și a-i oferi un talmeș-balmeș de perspective istorice. În cazul unor termeni (de ex., categoriile folosite în critica formelor), s-ar fi convenit să refac traseul cronologic al modului în care au fost utilizați aceștia de către cercetători; dar, din punct de vedere pedagogic, mă îndoiesc de valoarea unei astfel de „definiții” pentru studenții nefamiliarizați cu ea. Fără îndoială, dacă aș fi ales o astfel de prezentare, ar fi însemnat să fiu de acord cu învățatul renescentist J. J. Scaliger, care era de părere că „cei mai înrăiți criminali n-ar trebui executați sau condamnați la muncă silnică, ci puși să alcătuiască dicționare, dat fiind că o astfel de muncă include nemijlocit celelalte torturi”.¹ Pentru a putea pune la dispoziția cititorului definiții succinte și accesibile, precum cele dintr-un dicționar tipic de buzunar, am evitat informațiile de ordin istoric și bibliografic.

Ajungem astfel și la problema definițiilor care circulă în paralel. Studentul fără experiență s-ar putea să descopere cu surprindere că, în gramaticile și în lucrările exegetice de referință, autorii adoptă o anumită terminologie, în detrimentul alteia. Inovațiile sunt și ele foarte răspândite. Faptul că termenii au fost și continuă să fie folosiți în mod diferit face foarte anevoioasă formularea unei definiții. Aceasta, nu doar fiindcă cercetătorii folosesc termeni dife-

¹ Citat de Jonathon Green, *Chasing the Sun: Dictionary Makers and the Dictionaries They Made*, New York, Henry Holt & Co, 1996, p. 9–10.

riți pentru același fenomen (ceea ce se întâmplă) sau același termen pentru aspecte diverse ale limbii (ceea ce iarăși se întâmplă); adesea, este vorba de accepțiuni care se suprapun parțial sau de semnificații ușor deosebite, atribuite unui anumit termen. De asemenea, după cum se întâmplă adesea în cazul terminologiei gramaticale, anumiți cercetători subsumează una sau mai multe categorii unei singure rubrici. În astfel de situații, am încercat să alcătuiesc definiții care să cuprindă esența unui termen, astfel încât studentul să poată sesiza ideea de bază. Pentru termeni ale căror sensuri au fost prea diferite pentru a fi compatibile cu această abordare, am oferit definițiile una după alta.

Conceptele care circulă sub mai multe denumiri au fost definite o singură dată, pentru a economisi spațiu; celelalte „cuvinte-titlu“ fac doar trimitere la definiția principală. Aceste cuvinte-titlu principale au fost alese pe baza utilizării lor mai frecvente și doar rareori ca urmare a unei preferințe personale.

Am optat pentru includerea unor definiții, în defavoarea descrierilor, deși, în unele cazuri, acest lucru este mai ușor de zis decât de făcut (de ex., definirea *femininului* sau a *masculinului*, atunci când greaca elenistică a folosit genul gramatical). Am procedat astfel nu doar pe baza precedentului lexicografic, ci și pentru că pare cea mai bună abordare din punct de vedere pedagogic.

Cartea de față n-ar fi fost posibilă fără ajutorul mai multor persoane. Aș dori să-mi exprim recunoștința față de Darrell Bock, Buist Fanning, Paul Felix, Robert Gundry, Grant Osborne, Daryl Schmidt, Tom Schreiner, Moisés Silva, Jay Smith, Dan Wallace și Roy Zuck, care au crezut în acest proiect încă de când era abia în formă embrionară. Neajunsurile lucrării îmi revin, toate, mie. Datorez mulțumiri și lui Frances Gannon, Terra Lewis, Kristy Kegerreis și Helen Beidel („doamnele de latină“), pentru sprijinul acordat în alcătuirea listei de abrevieri. Sunt, de asemenea, recunoscător editurii InterVarsity Press, pentru preluarea acestui proiect, și în special lui Dan Reid, pentru perspectiva sa editorială experimentală. Sunt dator, în egală măsură, lui Susan Carlson Wood,

pentru excelenta muncă de concordare și armonizare a definițiilor, și lui Charles Powell, pentru citirea versiunii finale a manuscrisului. Nu în ultimul rând, le rămân foarte recunoscător fiicelor mele, Lori și Heather, care mi-au îngăduit timpul necesar cercetării și redactării.

Sistemul de trimiteri

Dicționarul folosește următorul sistem de trimiteri:

- ▶ Un asterisc (*) înainte de un termen sau de o expresie indică faptul că el/ea apare în altă parte a cărții, ca termen definit în mod independent. Într-o definiție, numai prima ocurență a termenului sau a sintagmei este marcată cu asterisc. Când doi termeni înrudiți apar în aceeași expresie, numai termenul relevant este marcat cu asterisc.
- ▶ Sintagma *vezi și*, din interiorul sau de la finalul unei definiții, este urmată de alte cuvinte-titlu, care conțin informații suplimentare.
- ▶ Un cuvânt-titlu fără nicio definiție este urmat de *vezi și* de cuvântul-titlu care conține definiția.

Nota traducătorului

În ciuda dimensiunii sale, dicționarul de față este un instrument complex, care adună între copertile sale aproape 1.700 de termeni din diverse domenii importante pentru studiul Noului Testament. Cititorul va descoperi nu doar definiții clare și concise ale celor mai importanți termeni din gramatică (definită în sens clasic ca studiu al morfologiei și al sintaxei), ci și principalele noțiuni din varii domenii conexe acesteia (fonetică, lingvistică generală, critică de text, exegeză, stilistică, retorică etc.).

Dificultățile pe care le întâmpină traducătorul unei asemenea lucrări țin nu doar de amploarea și varietatea materialului inclus, ci și de faptul că terminologia lingvistică și gramaticală folosită de cercetătorii anglofoni diferă în numeroase privințe de cea împământenită în cercetarea românească. În atari condiții, am considerat că versiunea românească a dicționarului va avea mult de câștigat în urma lecturii făcute de câțiva specialiști români.

Doamna Francisca Băltăceanu, unul dintre coordonatorii proiectului Septuaginta NEC–Poliorom, a citit manuscrisul și mi-a trimis numeroase sugestii care au contribuit la îmbunătățirea versiunii românești a dicționarului. Observațiile și comentariile primite de la doamna Dana Manea (membră a colectivului de autori care a realizat noua *Gramatică a limbii române*) și domnul Constantin Georgescu (autorul unui important *Manual de greacă biblică*) m-au ajutat să optimizez adaptarea în românește a terminologiei de specialitate. Le mulțumesc tuturor pentru efortul pe care l-au făcut, cu precizarea că responsabilitatea pentru modul în care au fost soluționate unele chestiuni spinoase și, implicit, pentru forma finală a dicționarului îmi revine mie.

Emanuel Conțac

a fortiori. lat. „ca urmare a ceva (argument sau motiv) și mai puternic“. Sintagma are înțelesul de „cu atât mai mult“ și se referă la o concluzie care se impune cu o necesitate logică mai mare, în raport cu una anterioară. *Vezi și qal wahomer.*

ablativ. *adj.* Care denotă separarea sau ideea de îndepărtare de ceva. – *subst.* cuvânt în ablativ; unul dintre *cazuri, în *sistemul de opt cazuri (lat. *ablativus*, „referitor la separare, îndepărtare“).

áblaut. *subst.* Modificare a vocalelor unui cuvânt, care indică o schimbare de *caz, *timp gramatical etc., ca, de ex., în *taci, tăceți*. Numit și apofonie sau alternanță vocalică. Ablautul se referă la schimbarea sau „alternanța“ *sincronică a vocalelor, dar termenul este folosit și pentru a face referire la alternanța *diacronică (numită și *mutație vocalică), referitoare la evoluția limbii în timp.

absolut. *adj.* Referitor la cuvinte și propoziții care sunt izolate gramatical în raport cu alte elemente dintr-un enunț (lat. *absolutum*, „nelegat/dezlegat, separat“).

accent. *subst.* Pronunțarea mai intensă ori mai înaltă a unei silabe; simbolul (*semnul diacritic) așezat deasupra unei vocale, pentru a desemna caracterul ei scos în evidență. În greaca clasică, accentuarea cuvintelor se făcea prin modularea înălțimii sunetului, dar, treptat, silabele accentuate au început să capete proeminență vocală (i.e., intensitate). Accentele scrise au fost introduse, probabil, de gramatici, care, în timpul influenței crescânde a dialectului koine, au dorit să păstreze limba așa cum fusese ea vorbită odinioară. *Autografele NT nu conțineau accente; ele au fost adăugate mai târziu. Astăzi, studenții sunt învățați, de regulă, să trateze cele trei accente – *ascuțit, *grav și *circumflex – la fel, acordând silabelor accentuate o intensitate mai mare.

accent ascuțit. Semn diacritic, reprezentat de o linie oblică înclinată spre dreapta, așezat deasupra vocalelor (á)

și folosit, inițial, pentru a indica o creștere a înălțimii (lat. „acūtus“).

accent circumflex. *Accent care apare ca un semn diacritic arcuit, deasupra unor vocale (de ex., σῶμα) și care a fost inițial folosit pentru a marca o creștere sau o scădere a înălțimii sunetului (lat. *circumflexus*, „boltit“).

accent grav. Semn diacritic înclinat oblic spre stânga, așezat deasupra vocalelor (τῆν) și folosit, inițial, pentru a semnala o coborâre a tonalității (lat. *gravis*, „greu“).

accent persistent. Tendința accentului de a rămâne pe aceeași silabă a unui cuvânt, pe parcursul *declinării.

accent recesiv. Tendința accentului de a se deplasa de pe ultima silabă a unui cuvânt.

accentuare. *subst.* Înzestrare a cuvintelor cu accent; sistemul de accentuare al unei limbi. *Vezi* accent.

accidență. *Vezi* morfologie flexionară.

accusativus pendens. lat. „acuzativ suspendat“. Nume în cazul acuzativ care este independent din punct de vedere gramatical. Această categorie poate fi subsumată *acuzativului de relație. *Vezi* Mat. 21:42; Gal. 5:17.

acord. *subst.* Trăsătură gramaticală a unei limbi care cere ca anumite cuvinte să se potrivească, ca *formă, cu alte cuvinte, față de care se află în anumite raporturi sintactice.

acrețiune. *subst.* *Vezi* adaos.

act de limbaj. Act complex, manifestat prin utilizarea limbajului în diferite situații de comunicare. *Vezi* teoria actelor de limbaj.

act ilocuționar. În pragmatică, act de limbaj care produce o acțiune prin însuși faptul că este rostit (de ex., a promite, a porunci, a cere) sau care invită la acțiune. *Vezi* și teoria actelor de limbaj și limbaj performativ.

acțiune anterioară. Acțiune care se petrece înaintea altei acțiuni. După unele gramatici, participiile aoriste indică acțiuni anterioare: regula generală este bună, dar are și multe excepții.

acțiune continuă. Formă verbală care exprimă continuitatea sau faptul că acțiunea exprimată se află în desfășu-

rare. Numită și acțiune progresivă.

acțiune nedefinită. Acțiune verbală prezentată în lipsa altor precizări (de ex., „Steve walks“ sau „Linda doarme“). În astfel de propoziții, nu se precizează natura acțiunii verbale.

acțiune progresivă. Acțiune verbală aflată în desfășurare sau care exprimă continuitatea. Numită și acțiune continuă sau descriptivă.

acțiune simultană. Acțiune verbală care se produce în același moment cu o altă acțiune.

acțiune subsecventă. Acțiune care se petrece după o altă acțiune.

acuzativ. *adj.* sau *subst.* *Caz în care, de regulă, un nume sau pronume îndeplinește funcția de obiect al unei acțiuni verbale, adică aceea de *complement direct.

acuzativ adverbial. Nume în cazul acuzativ care determină acțiunea verbală. De regulă, este clasificat în categorii mai restrictive, ca cele de mod, de mărime etc. (de ex., acuzativul mărimii). Vezi Mat. 6:33; Gal. 2:21.

acuzativ de relație. Substantiv în cazul acuzativ care indică la ce se referă acțiunea verbală. De ex., τοῦνομα („pe nume“ Mat. 27:57); și Rom. 10:5; Efes. 4:15; Ap. 1:20. În limba română: „Ion este bun la matematică“, „Ion este ager la minte“.

acuzativ dublu. Construcție (în limba greacă) în care un verb cere două acuzative: unul funcționează drept *complement direct, celălalt lămurește *complementul. Vezi Ioan 15:15; Rom. 6:11; 10:9.

acuzativ intern/înruđit. Substantiv în cazul acuzativ folosit drept complement al unui verb *înruđit formal sau semantic ca în „*luptă lupta cea bună*“ sau „*cântă o melodie*“. Cunoscut și sub denumirea de complement direct absolut, acuzativul complementului intern, acuzativul conținutului, *figura etymologica* sau *schema etymologicum* și, respectiv, *figura synonymica*. Cf. 1 Tim. 6:12.

acuzativ predicativ. Nume sau adjectiv în cazul acuzativ care, împreună cu verbul, formează predicatul unei propo-

ziții, enunțând ceva despre un alt nume în acuzativ. Vezi 1 Tim. 1:12–13; Iac. 1:8.

acuzativ proleptic. Substantiv sau pronume în acuzativ care a fost transferat dintr-o propoziție (în care ar fi fost nominativ) în alta. Exemplu de *antiptoză. Vezi Marcu 1:24.

acuzativ suspendat. Vezi *accusativus pendens*.

acuzativul „complementului păstrat“. Nume în cazul acuzativ care, într-o construcție cu *acuzativ dublu și un verb la *diateza activă, își păstrează cazul atunci când verbul trece la *diateza pasivă. Vezi Luca 7:29; 1 Cor. 12:13.

acuzativul conținutului. Vezi acuzativ intern/înrudit.

acuzativul manierei. Vezi acuzativul adverbial.

acuzativul mărimii. Vezi acuzativul măsurii.

acuzativul măsurii. Substantiv în cazul acuzativ care delimitează amploarea acțiunii verbale în timp și spațiu. De ex., ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν („S-a depărtat de ei ca la o aruncătură de piatră“, Luca 22:41); vezi și Fapte 20:16; Ioan 2:12. În limba română: „A alergat sute de metri“, „A așteptat ore întregi“.

acuzativul referinței generale. Subiectul unui *infini-tiv, care apare în acuzativ. De ex., ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν („Faceți-i pe oameni să șadă“, Ioan 6:10); și Fapte 7:19; 11:15; 1 Tes. 5:27. Termenul poate fi folosit și pentru a face referire la *acuzativul de relație.

acuzativul referinței. Vezi acuzativul de relație.

acuzativul spațiului. Vezi acuzativul măsurii.

acuzativul timpului. Vezi acuzativul măsurii.

ad sensum. Vezi *constructio ad sensum*.

adaos. *subst.* În critica de text, material care a fost adăugat textului biblic. Termenul poate fi folosit, în sens larg, pentru a desemna orice schimbare făcută de scribi – amendament, modificare, *glosă, corectură, *armonizare – fie intenționată, fie accidentală.

adiaphora. *subst.* În teologie și etică, probleme care nu sunt esențiale pentru credința creștină.

- adjectiv. subst.** Cuvânt care determină sau califică un *nume ori care indică o însușire sau o calitate.
- adjectiv demonstrativ de identitate.** Folosirea *adjectivală a pronumelui αὐτός, cu sensul de „același“. De exemplu, când Isus a repetat rugăciunea din Marcu 14:39, a spus τὸν αὐτὸν λόγον, „același discurs“. Când este folosit ca adjectiv demonstrativ de identitate, pronumele αὐτός este întotdeauna precedat de articol.
- adjectiv demonstrativ.** *Vezi* pronume demonstrativ.
- adjectiv predicativ.** Adjectiv care însoțește un *verb copulativ și atribuie *subiectului o însușire.
- adjectiv verbal.** *Vezi* participiu.
- adjectival. adj.** Care are valoare de *adjectiv.
- adjunct. subst.** Cuvânt sau construcție modificador/oare care funcționează ca un auxiliar; poate fi omis(ă) fără ca propoziția să devină agramaticală.
- adjunctiv. adj.** Care denotă o adăugire cu sensul de „de asemenea“. Folosirea adjunctivă a lui καί are acest sens, în care conjuncția funcționează ca *adverb.
- adnominal. adj.** Despre cuvinte și sintagme care determină un *nume.
- adresare directă.** Ansamblu de mijloace lingvistice prin care un emițător indică explicit destinatarul (persoana sau lucrul) unui mesaj.
- aducere în prim-plan.** Proeminență acordată unui anumit element de *discurs, în raport cu alte elemente (ordinea materialului, repetare etc.). *Vezi și* trecere în plan secund.
- adverb. subst.** Cuvânt care determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb (lat. „alăturat verbului“).
- adverbial. adj.** Care funcționează, într-o anumită privință, ca un *adverb. Termenul este folosit pentru a descrie *infinitive, *participii, *locuțiuni sau *propoziții care *determină un *verb sau care fac o afirmație cu privire la un verb.
- adversativ(ă). adj.** Care denotă contrastul sau opoziția. – *subst.* *Conjuncție (de ex., ἀλλά) cu această valoare (lat. *adversari*, „a se opune“).

afereză. *subst.* Suprimarea unui element de la începutul unui cuvânt, ca în *coană* (< *cucoană*) sau *tălică* (< *mă-tălică*) *Vezi și afeză, apocopă și eliziune.*

afeză. *subst.* Pierderea unei vocale neaccentuate, de la începutul unui cuvânt, ca, de exemplu, 'nalt, în loc de înalt. Numită și eliziune frontală. Opusul *apocopei.

afix. *subst.* Element care se adaugă unui cuvânt, unei *rădăcini sau *teme: poate fi *prefix (adăugat la începutul cuvântului), *sufix (adăugat la sfârșitul cuvântului) *infix (adăugat în interiorul cuvântului).

aforism. *subst.* Afirmatie lapidară, care exprimă un adevăr sau un principiu definitoriu (ἀφορισμός, „definire“). Folosit, uneori, pentru a clasifica spusele din evanghelii. *Vezi și chreia.*

africanat. *subst.* Sunet produs de o ocluziune, urmată imediat de o eliberare lentă (o *fricativă sau spirantă), care este caracteristică unei fricative. De ex., sunetele [ğ] („dj“) și [č] („tș“);

agada. *Vezi hagada.*

agent. *subst.* Realizatorul sau inițiatorul acțiunii verbale. În greacă, există trei niveluri ale acțiunii unui agent: primar (numit și personal), secundar (sau intermediar) și *instrumental/impersonal.

agent intermediar. *Vezi agent.*

agent personal. *Vezi agent.*

agent primar. *Vezi agent.*

agent secundar. *Vezi agent.*

agentiv. *adj.* Care denotă *agentul unei acțiuni verbale.

aglutinare. *subst.* Alipire a unor *morfeme sau particule, pentru formarea de noi cuvinte (adesea, aceste morfeme își păstrează sensul original). Aglutinarea are ca rezultat apariția unor *cuvinte compuse.

agramatical. *adj.* Care deviază de la ceea ce este normal sau „corect“ gramatical.

agrapha. Pluralul de la **agraphon*.

agraphon. *subst.* Spusă/afirmație *necanonică atribuită lui Isus (forma de neutru singular de la ἄγραφος, „necris“). *Vezi Fapte 20:35. pl. agrapha.*